

Spis treści

Część I

TEORIE WYCHOWANIA

Wstęp (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	12
Rozdział 1. Istota i przedmiot badań teorii wychowania (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	14
1.1. Typologia teorii i badań naukowych	14
1.2. Naukowa i potoczna teoria wychowania	16
1.3. Relacje między teorią wychowania a pedagogiką ogólną	18
1.4. Teoria wychowania jako przedmiot kształcenia akademickiego	21
1.5. Teoria wychowania w innych krajach	22
Rozdział 2. Cztery orientacje badawcze w teoriach wychowania (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	28
2.1. Orientacja socjologiczna	28
2.2. Orientacje normatywne	33
2.2.1. Orientacja normatywno-ideologiczna	34
2.2.2. Orientacja normatywno-filozoficzna	36
2.3. Orientacja psychologiczna	42
2.4. Orientacja eklektyczna	46
Rozdział 3. Badania porównawcze teorii wychowania (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	51
3.1. Bezzałożeniowa rekonstrukcja teorii wychowania	52
3.2. Krytyka hermeneutyczna teorii wychowania	54
3.3. Badania porównawcze teorii wychowania	55
Rozdział 4. Nowe kategorie pojęciowe współczesnej teorii wychowania (<i>Krzysztof Rubacha</i>)	59
4.1. Ambiwalencja – kulturowy kontekst wychowania	60
4.2. Decentricacja – społeczny kontekst wychowania	62
4.3. Tożsamość – rozwojowy kontekst wychowania	63

Rozdział 5. Kultura popularna jako czynnik socjalizacji	
<i>(Zbyszek Melosik)</i>	68
5.1. Kultura konsumpcji	69
5.2. Kultura instant	71
5.3. Prymat zmiany i szybkiego życia	73
5.4. Koniec ideałów – triumf codzienności	74
5.5. Poczucie mocy i rekonstrukcja wolności	74
5.6. Kultura upozorowania	76
5.7. Kultura kultu ciała i seksualności	78
5.8. Amerykanizacja	82
5.9. Globalny nastolatek	84
5.10. Generacja X	86
5.11. Kult sukcesu	88
5.12. Wychowanie – w którą stronę?	89
Bibliografia	92

Część II

SZKOŁA – KSZTAŁCENIE – NAUCZYCIEL

Wstęp <i>(Bogusława Dorota Gołębiak)</i>	96
Rozdział 1. Szkoła wspomagająca rozwój <i>(Bogusława Dorota Gołębiak)</i>	98
1.1. Między adaptacją a emancypacją. Szkoła XX wieku	99
1.1.1. Przesunięcie progresywistyczne	99
1.1.2. Modele szkoły współczesnej	108
1.2. W kierunku szkoły jako organizacji uczącej się	117
Rozdział 2. Program szkolny <i>(Bogusława Dorota Gołębiak)</i>	123
2.1. Podejście do programu szkolnego	124
2.1.1. Filozoficzne i psychologiczne podstawy podejścia behawiorystycznego	125
2.1.2. Filozoficzne i psychologiczne podstawy podejścia humanistycznego	126
2.1.3. Filozoficzne i psychologiczne podstawy podejścia konstruktywistycznego	127
2.2. Definiowanie programu szkolnego	128
2.3. Kreowanie programu szkolnego	132
2.3.1. Dwie orientacje	132
2.4. Wzorzec programu szkolnego	140
2.5. Implementacja programu szkolnego jako proces zmiany	142
2.5.1. Ewolucyjnie czy rewolucyjnie?	142
2.5.2. Centralnie czy lokalnie?	143
2.5.3. Nauczyciele a reformy programu	144
2.6. Ewaluacja programu szkolnego	147
2.7. Europejski kontekst zmiany programu szkolnego	149
2.7.1. Trendy	149
2.7.2. Edukacyjne tradycje: bariera zmiany czy źródło kulturowej rewitalizacji?	151
2.7.3. Zróżnicowanie kultury politycznej i kontroli nad edukacją	152
2.8. Zmiana programu szkolnego w Polsce po 1989 r.	153

Rozdział 3. Nauczanie i uczenie się w klasie (<i>Bogusława Dorota Gołębiak</i>)	158
3.1. Nauczanie jako współtworzenie programu	158
3.2. Style nauczania	161
3.2.1. Styl zamknięty (formalny, frontalny)	161
3.2.2. Styl ramowy (zindywidualizowany)	163
3.2.3. Styl negocjacyjny	165
3.3. Cele kształcenia	168
3.3.1. Rodzaje celów	169
3.3.2. Spór o cele operacyjne. Taksonomie a intencje	169
3.4. Wzory uczenia się. Strategie nauczania	172
3.4.1. Wzory behawioralne. Sytuacje zadaniowe i informacje zwrotne	173
3.4.2. Wzory procesualno-poznawcze. Strategie przyswajania, przetwarzania i produkowania informacji	175
3.4.3. Synergia. Uczenie się we współpracy	183
3.4.4. Całościowe uczenie się. Strategie wspierania rozwoju osobowego	185
3.5. Planowanie pracy z uczniami	188
3.5.1. Rodzaje i poziomy	188
3.5.2. Konspekty i scenariusze zajęć	192
3.5.3. Animacja przestrzeni	194
3.5.4. Materiały edukacyjne	195
3.5.5. Korzystanie z technologii informacyjnej	197
3.6. Doskonalenie nauczania poprzez badania	200
3.6.1. Refleksyjny nauczyciel	201
3.6.2. Badania w klasie	203
Rozdział 4. Egzamin i ocenianie szkolne (<i>Bogusława Dorota Gołębiak</i>)	206
4.1. Ustalenia definicyjne	206
4.2. Przesłanki i zmiana praktyk oceniania	210
4.3. Centralizacja. Upolitycznienie dyskursu oceniania	213
4.4. Ocenianie zewnętrzne	217
4.4.1. Trafność i rzetelność jako kontrola i gwarancja jakości oraz inne problemy związane z ocenianiem zewnętrznym	217
4.4.2. Znaczenie oceniania zewnętrznego dla doskonalenia nauczania	220
4.5. Ocenianie wewnątrzszkolne	221
4.5.1. Podejścia do oceniania wewnątrzszkolnego	221
4.5.2. Konwencjonalne techniki oceniania	222
4.5.3. Niekonwencjonalne techniki oceniania	233
Rozdział 5. Szkolne środowisko uczenia się (<i>Mariola Chomczyńska-Rubacha</i>)	240
5.1. Kultura organizacyjna szkoły	241
5.2. Język i wzorce porozumiewania się w klasie szkolnej	244
5.2.1. Specyfika porozumiewania się w klasie szkolnej	245
5.2.2. Porozumiewanie się emocjonalne w klasie szkolnej	249
5.2.3. Rozwojowy i socjalizacyjny kontekst komunikacji w klasie szkolnej	255
5.3. Ład i dyscyplina jako element kultury szkoły	258
5.4. Motywacyjne funkcje szkolnego środowiska uczenia się	262
5.4.1. Wzbudzenie dysonansu poznawczego	262
5.4.2. Wzbudzenie procesu rekonstruowania wiedzy osobistej uczniów	264
5.4.3. Wzbudzenie motywacji osiągnięć	265
5.4.4. Społeczne mechanizmy wzbudzania motywacji	267

Rozdział 6. Agresja i przemoc w szkole (<i>Janusz Surzykiewicz</i>)	270
6.1. Terminologia	271
6.2. Podstawy teoretyczne badań i ich implikacje	272
6.2.1. Bliższa charakterystyka wybranej teorii	275
6.2.2. Stosowane podejścia badawcze do agresji i przemocy w szkole	276
6.3. Rozpowszechnienie i jakość zjawiska	276
6.3.1. Dynamika i cechy zmian w opiniach nauczycieli	278
6.3.2. Płeć i wiek a nasilenie przejawiania agresji/przemocy	278
6.3.3. Typy doświadczeń uczniów z agresją/przemocą	279
6.3.4. Zjawisko agresji i przemocy a typ szkoły	280
6.4. Szkolny kontekst socjalizacji: kultura szkoły	280
6.4.1. Kultura szkoły	280
6.5. Pozaszkolne konteksty socjalizacyjne	283
6.6. Szkoła – arena czy generator zachowań przemocowych?	285
6.7. Prewencja	286
6.8. Sugestie i oceny	289
Rozdział 7. Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu (<i>Robert Kwaśnica</i>)	291
7.1. Czy możliwe jest pełne przygotowanie zawodowe nauczyciela?	293
7.1.1. Teza	294
7.1.2. Uzasadnienie	294
7.1.3. Konkluzja	297
7.2. Jakich kompetencji potrzebuje nauczyciel?	298
7.2.1. Kompetencje praktyczno-moralne	300
7.2.2. Kompetencje techniczne	301
7.2.3. Przygotowanie zawodowe	302
7.3. Na czym polega rozwój zawodowy nauczyciela?	305
7.4. Jaki jest dziś polski nauczyciel?	309
7.5. Co to znaczy: wspomagać nauczycieli w rozwoju?	314
Bibliografia	320

Część III

AKTUALNE PROBLEMY OŚWIATY

Wstęp (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	326
Rozdział 1. Edukacja a stratyfikacja społeczna (<i>Zbyszko Melosik</i>)	328
1.1. Merytokratyczna koncepcja edukacji i społeczeństwa	328
1.2. Kredencjalizm: krytyka liberalnej interpretacji roli dyplomów	335
1.3. Koncepcje rozwiązania problemu dostępu do edukacji wyższej	352
1.3.1. Akademyści tradycjoniści	352
1.3.2. Zorientowani na rynek	353
1.3.3. Utylitarni instruktorzy	354
1.3.4. Liberalni merytokraci	355
1.3.5. Zwolennicy dostępu	356
1.4. Akademyckie „przeedukowanie” i inflacja dyplomów. Stratyfikacja społeczna a stratyfikacja uniwersytetów	356

Rozdział 2. Główne tendencje w zakresie struktur i funkcjonowania systemów edukacyjnych na świecie (<i>Mirostawa Cyłkowska-Nowak</i>)	367
2.1. Systemy edukacji na świecie – wybrane aspekty terminologiczne, historyczne i strukturalne	367
2.2. Modele i formy realizacji szkolnictwa obowiązkowego	373
2.3. Szkolnictwo średnie II stopnia – podobieństwa i różnice	379
2.4. Tendencje w zakresie struktur i modeli szkolnictwa wyższego	381
Rozdział 3. Reformowanie oświaty w Polsce (<i>Bogusław Śliwerski</i>)	383
3.1. Rodzaje reform oświatowych w III RP ze względu na ich źródło	384
3.1.1. Uspołecznienie oświaty	385
3.2. Typologia reform oświatowych w III RP ze względu na ich zakres i jakość zmian	387
3.2.1. Reformy naprawcze	387
3.2.2. Reformy modernizacyjne	389
3.2.3. Reformy strukturalne	390
3.2.4. Reformy systemowe	392
3.3. Nowy ustrój szkolny	392
3.4. Wdrażanie reformy oświatowej	395
Bibliografia	397
Indeks osób	400
Indeks rzeczowy	409
O Autorach	416